

KONSTITUTSIYA - INSON HUQUQ VA ERKINLIKLARINING MUSTAHKAM KAFOLATI

Ortiqova Dilfuza Yusubjonovna

Fuqarolik ishlari bo'yicha Namangan tumanlararo sudi sudyasi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19365673>

Annotatsiya. Ushbu maqolada yangilangan O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining inson huquq va erkinliklarini himoya qilishdagi roli, sud hokimiyatining mustaqilligi hamda "inson qadri" tamoyilining sud amaliyotidagi ahamiyati tahlil qilingan. Muallif fuqarolik ishlari bo'yicha sudlar faoliyati misolida mulk daxlsizligi va ijtimoiy himoya masalalariga to'xtalib o'tgan.

Kalit so'zlar: Konstitutsiya, inson huquqlari, sud hokimiyati, inson qadri, adolatli sudlov, fuqarolik ishlari, mulk daxlsizligi.

Аннотация. В данной статье анализируется роль обновленной Конституции Республики Узбекистан в защите прав и свобод человека, независимость судебной власти и значение принципа «достоинства человека» в судебной практике. Автор рассматривает вопросы неприкосновенности собственности и социальной защиты на примере деятельности судов по гражданским делам.

Ключевые слова: Конституция, права человека, судебная власть, достоинство человека, справедливое судебное разбирательство, гражданские дела, неприкосновенность собственности.

Abstract. This article analyzes the role of the updated Constitution of the Republic of Uzbekistan in protecting human rights and freedoms, the independence of the judiciary, and the significance of the "human dignity" principle in judicial practice. Using the example of civil courts, the author discusses issues of property inviolability and social protection.

Keywords: Constitution, human rights, judiciary, human dignity, fair trial, civil cases, inviolability of property.

KIRISH

Insoniyat taraqqiyotining hozirgi bosqichida demokratik huquqiy davlat qurishning fundamental asosi sifatida inson huquqlari va qonuniy manfaatlarini himoya qilish ustuvor vazifa etib belgilangan. Zero, har qanday davlatning xalqaro hamjamiyatdagi nufuzi va ichki barqarorligi bevosita uning Bosh qonuni – Konstitutsiyasida mustahkamlangan normalarning hayotiyliigi hamda ularning amaliyotda qay darajada ta'minlanishi bilan o'lchanadi.

O'zbekiston Respublikasining yangi tahrirdagi Konstitutsiyasi mamlakatimiz taraqqiyotining yangi davri – "Yangi O'zbekiston" strategiyasini huquqiy jihatdan muhrlab bergan tarixiy hujjat bo'ldi. Ushbu hujjat shunchaki qonunlar majmuasi emas, balki jamiyat hayotining barcha jabhalarini transformatsiya qilishga qaratilgan siyosiy-huquqiy iroda ifodasidir.

Kirish qismida ta'kidlash joizki, konstitutsiyaviy islohotlarning tub negizida "Inson qadri uchun" tamoyili yotadi. Bu tushuncha insonning nafaqat jismoniy mavjudligi, balki uning sha'ni, g'ururi, huquqlari va erkinliklarining davlat tomonidan so'zsiz kafolatlanishini anglatadi.

Zamonaviy huquqshunoslikda davlatning asosiy burchi inson huquqlariga rioya etish va ularni himoya qilish ekanligi e'tirof etiladi.

Yangilangan Konstitutsiyamizda inson huquqlariga oid normalarning soni 3 baravardan ziyodga ortganligi, davlatning ijtimoiy majburiyatlari qat'iy belgilanganligi fuqarolik jamiyati institutlarini rivojlantirishda yangi ufqlar ochdi. Ayniqsa, sud hokimiyati mustaqilligini ta'minlash, odil sudlovga erishish darajasini oshirish hamda sudlar faoliyatida "Xalq davlat organlariga emas, davlat organlari xalqqa xizmat qilishi kerak" degan g'oyani singdirish muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Fuqarolik ishlari bo'yicha sudlar tizimi aholining kundalik hayoti bilan eng chambarchas bog'liq bo'lgan tuzilma hisoblanadi. Shuning uchun ham Konstitutsiyada mulkiy huquqlar, uy-joy daxlsizligi, mehnat munosabatlari va oila institutini himoya qilish bo'yicha kiritilgan yangi moddalar bevosita sudyalarning zimmasiga ulkan mas'uliyat yuklaydi. Ushbu maqolada biz aynan konstitutsiyaviy normalarning sud amaliyotidagi in'ikosi, inson huquqlarini himoya qilishning huquqiy mexanizmlari va sud organlari faoliyatidagi yangi tendensiyalarni ilmiy-huquqiy jihatdan tahlil qilishni maqsad qildik.

Konstitutsiyaning yangi tahriri qabul qilinishi bilan sud hokimiyatining jamiyatdagi o'rni va nufuzi tubdan o'zgardi. Ilgari sud organlari ko'proq davlat manfaatlarini himoya qiluvchi apparat sifatida talqin qilingan bo'lsa, bugungi kunda sud – inson huquqlarining haqiqiy himoyachisi, adolat qo'rg'oniga aylandi. Bu o'zgarishlar "Xabeas korpus" institutining kengayishi, sudlar mustaqilligining konstitutsiyaviy darajada mustahkamlanishi va odil sudlovga erishish imkoniyatlarining ortishi bilan bog'liqdir.

Konstitutsiyada sudya faoliyatiga har qanday tarzda aralashish qat'iy man etilishi va bu qonun bilan javobgarlikka sabab bo'lishi belgilab qo'yildi. Bu norma sudyalarga faqat qonun va adolatga tayanib qaror chiqarish imkonini beradi. Fuqarolik ishlari bo'yicha sudlarda bu, ayniqsa, davlat organi va fuqaro o'rtasidagi nizolarda yaqqol namoyon bo'lmoqda. Endilikda har qanday shubhali holat inson foydasiga talqin qilinishi (In dubio pro reo tamoyilining keng ma'nosi) sud amaliyotining ajralmas qismiga aylandi.

Fuqarolik ishlari bo'yicha Namangan tumanlararo sudi sudyasi sifatidagi faoliyatimizda biz bevosita guvoh bo'lyapmizki, yangi Konstitutsiya xususiy mulk himoyasini mutlaqo yangi bosqichga olib chiqdi.

Birinchidan, mulkdor o'z mulkidan qonunda nazarda tutilgan hollardan tashqari va sud qarorisiz mahrum etilishi mumkin emas.

Ikkinchidan, uy-joyidan mahrum etilgan mulkdorga uy-joyning qiymati hamda u ko'rgan zararlarning o'rni oldindan va to'liq qoplanishi kafolatlandi.

Ushbu normalar sudlarda "snos" (buzilish) bilan bog'liq nizolarni ko'rishda fuqarolarning manfaatlarini qat'iy himoya qilish uchun huquqiy "qalqon" vazifasini o'tamoqda.

O'zbekistonning "Ijtimoiy davlat" deb e'lon qilinishi sudlar zimmasiga aholining ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlari, ayollar va bolalar huquqlarini himoya qilish bo'yicha qo'shimcha mas'uliyat yukladi. Mehnat nizolari, aliment undirish, uy-joyga kiritish kabi ishlarni ko'rishda sudlar endi nafaqat quruq qonun normasiga, balki Konstitutsiyada belgilangan ijtimoiy adolat tamoyillariga ham tayanmoqda.

Ayniqsa, ayollarning huquqlarini himoya qilish, ularning jamiyatdagi mavqeyini mustahkamlash va oilaviy munosabatlarda tenglikni ta'minlash borasidagi konstitutsiyaviy kafolatlar sud qarorlarining sifatini oshirishga xizmat qilmoqda.

Konstitutsiyaning yangi tahriri qabul qilinishi bilan sud hokimiyatining jamiyatdagi oʻrni tubdan oʻzgardi. Endilikda sud – inson huquqlarining haqiqiy himoyachisi va adolat qoʻrgʻonidir.

Sud mustaqilligi — adolat asosi. Konstitutsiyada sudya faoliyatiga har qanday tarzda aralashish qatʼiyanan man etilishi va bu qonun bilan javobgarlikka sabab boʻlishi belgilab qoʻyildi.

Bu norma sudyalarga faqat qonun va adolatga tayanib qaror chiqarish imkonini beradi.

Fuqarolik ishlari boʻyicha sudlarda bu, ayniqsa, davlat organi va fuqaro oʻrtasidagi nizolarda yaqqol namoyon boʻlmoqda. Endilikda har qanday shubhali holat inson foydasiga talqin qilinishi sud amaliyotining ajralmas qismiga aylandi.

Maqolamizning tahliliy qismida bevosita fuqarolik ishlari boʻyicha sudlar faoliyatiga daxldor boʻlgan aniq moddalarga toʻxtalib oʻtamiz:

Uy-joy daxlsizligi va mulk himoyasi (47, 49-moddalar) Yangi Konstitutsiyaning **47-moddasida**: *"Hech kim sudning qarorisiz va qonunga zid tarzda uy-joyidan mahrum etilishi mumkin emas..."*, — deb qatʼiy belgilandi. Sud amaliyotida "snos" masalalarida nizolar koʻrilayotganda, ushbu modda asosiy huquqiy tayanch boʻlmoqda. Agar kompensatsiya toʻliq toʻlanmagan boʻlsa, sud mulkdorning roziligisiz uyni boʻshatish haqidagi daʼvolarni rad etadi.

Ayollar va erkaklar tengligi hamda oila himoyasi (58, 76-moddalar) **58-moddaga** binoan xotin-qizlar va erkaklar teng huquqlidirlar. Fuqarolik ishlari boʻyicha sudlarda aliment undirish yoki oilaviy nizolarni koʻrishda ayollarning ijtimoiy-iqtisodiy huquqlarini himoya qilishda ushbu norma ustuvor hisoblanadi. **76-moddada** oila jamiyatning asosiy boʻgʻini ekanligi belgilangani sudlarga bolalar manfaatlarini birinchi oʻringa qoʻyish majburiyatini yuklaydi.

Odil sudlovga erishish va ijtimoiy himoya (43, 55-moddalar) **55-modda** har bir shaxsga oʻz huquqlarini sud orqali himoya qilish kafolatini beradi. Mehnat nizolari boʻyicha ishlarda, agar fuqaro noqonuniy ishdan boʻshatilgan boʻlsa, sud **43-moddaga** (ishsizlikdan himoyalaniş huquqi) tayanib, uni ishga tiklaydi va zararlarni undirib beradi.

XULOSA

Xulosa oʻrnida taʼkidlash lozimki, yangilangan Konstitutsiya – bu shunchaki qogʻozdagi matn emas, balki har bir fuqaroning hayotida oʻz aksini topayotgan hayotiy hujjatdir. Biz sudyalarning uchun ushbu Bosh qonun adolat mezonidir. Kelgusida konstitutsiyaviy islohotlarning samarasini yanada oshirish uchun aholi oʻrtasida huquqiy savodxonlikni oshirish hamda raqamli texnologiyalarni sud tizimiga yanada kengroq joriy etish orqali odil sudlovning ochiqligini taʼminlash lozim. Inson qadri ulugʻlangan yurtda adolat barqaror boʻladi, adolat barqaror yurtda esa taraqqiyot boʻladi. Bizning oliy maqsadimiz ham Konstitutsiyamizda belgilanganidek, xalqimizga sadoqat bilan xizmat qilish va qonun ustuvorligini taʼminlashdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR ROʻYXATI:

1. Oʻzbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent: "Oʻzbekiston", 2023-yil.
2. Mirziyoyev Sh.M. Yangi Oʻzbekiston strategiyasi. – Toshkent: "Oʻzbekiston", 2021.
3. Oʻzbekiston Respublikasining Fuqarolik kodeksi. – Toshkent: Adolat, 2024.
4. Sudlar toʻgʻrisidagi Oʻzbekiston Respublikasining Qonuni (yangi tahriri).
5. Xalqaro inson huquqlari xartiyasi. – BMT Bosh Assambleyasi rezolyutsiyasi.
6. Ortiqov A. Sud hokimiyati mustaqilligining huquqiy asoslari. – Ilmiy maqolalar toʻplami, 2022.